

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

**BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

No. 2

BUXORO – 2026

O'SMIR YOSHDAGI O'QUVCHILARNING INTELLEKTUAL SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MAQSADI, VAZIFALARI VA TAMOYILLARI

Mansurova Sharofat Ahat qizi,

Buxoro davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy ta'lim tizimida muhim ahamiyatga ega bo'lgan o'smir yoshdagi o'quvchilar intellektual salohiyatining nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. Intellektual salohiyatning mohiyati, tarkibiy tuzilmasi hamda uni rivojlantirishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ochib beriladi. Tadqiqot davomida o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari, kognitiv rivojlanish qonuniyatlari va intellektual faollikni oshirishning pedagogik shartlari tahlil qilinadi. Olingan xulosalar pedagogik amaliyotda ta'lim sifatini oshirish, iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etishda metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: intellektual salohiyat, o'smir yosh, kognitiv rivojlanish, bilish faolligi, tanqidiy tafakkur, ijodiy fikrlash, pedagogik texnologiyalar, differentsiatsiya, metakognitsiya, iqtidorli o'quvchilar.

ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И ПРИНЦИПЫ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА

Мансурова Шарофат Ахат кизи,

магистрант Бухарского государственного педагогического института

Аннотация. В статье анализируются теоретико-методологические основы интеллектуального потенциала учащихся подросткового возраста, имеющего важное значение в современной системе образования. С позиций компетентностного и личностно-ориентированного подхода раскрываются сущность, структурное содержание интеллектуального потенциала, а также цели, задачи и принципы его развития. В ходе исследования анализируются психологические особенности подросткового возраста, закономерности когнитивного развития и педагогические условия повышения интеллектуальной активности. Полученные выводы могут служить методической основой для повышения качества образования, поддержки одарённых учащихся и внедрения современных образовательных технологий.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, подростковый возраст, когнитивное развитие, познавательная активность, критическое мышление, творческое мышление, педагогические технологии, дифференциация, метакогниция, одарённые учащиеся.

GOALS, OBJECTIVES, AND PRINCIPLES OF DEVELOPING THE INTELLECTUAL POTENTIAL OF ADOLESCENT LEARNERS

Sharofat Ahat qizi Mansurova,

Master's Student at Bukhara State Pedagogical Institute

Abstract. The article analyzes the theoretical and methodological foundations of the intellectual potential of adolescent learners, which is considered a significant component of the modern education system. Based on the competency-based and student-centered approaches, the essence, structural composition of intellectual potential, as well as the goals, objectives, and principles of its development are revealed. In the course of the study, the psychological characteristics of adolescence, patterns of cognitive development, and pedagogical conditions for enhancing intellectual activity are analyzed. The conclusions obtained may serve as a methodological basis for improving education quality, supporting gifted students, and implementing modern educational technologies.

Keywords: intellectual potential, adolescence, cognitive development, cognitive activity, critical thinking, creative thinking, pedagogical technologies, differentiation, metacognition, gifted students.

Kirish. Bugungi kunda jamiyatning jadal rivojlanishi, raqamli iqtisodiyotga o'tish va globallashuv jarayonlari ta'lim tizimi oldiga mutlaqo yangi talablarni qo'ymoqda. Zamonaviy davr faqat tayyor bilimlarni egallagan emas, balki ulardan mustaqil ravishda foydalana oladigan, ijodiy fikrlay oladigan, murakkab muammolarni hal eta oladigan shaxsni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, insonning intellektual salohiyatini rivojlantirish masalasi ta'lim faning dolzarb ilmiy-pedagogik muammolaridan biriga aylanmoqda.

O'smir yosh — bu 11 yoshdan 15-16 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga olib, psixologiya va pedagogika fanida "o'tish davri" yoki "inqiroz davri" deb ataladi. Aynan shu davrda shaxsning intellektual

tizimi sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tariladi: abstrakt tafakkur rivojlana boshlaydi, gipoteza tuzish va ularni tekshirish qobiliyati ortadi, mantiqiy fikrlash chuqurlashadi. Jean Piaget nazariyasiga ko'ra, o'smirlar rasmiy-operatsional tafakkur bosqichiga o'tadilar va bu ularning intellektual salohiyatini maqsadli rivojlantirish uchun eng qulay psixologik poydevorni tashkil etadi.

Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'smirlik davridagi intellektual rivojlanish o'z-o'zicha, stixiyali ravishda ro'y bermaydi. Buning uchun maxsus pedagogi sharoit, yo'naltirilgan ta'sirchanlik va ilmiy asoslangan yondashuv zarur. Aks holda, o'smir yoshdagi o'quvchining intellektual salohiyati to'liq ro'yobga chiqmay, ichida qotib qolishi mumkin. Bu esa ham shaxs uchun, ham jamiyat uchun sezilarli yo'qotish bo'ladi.

Pedagogik va psixologik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, intellektual salohiyat tushunchasi ko'pincha turlicha talqin qilinadi. Ba'zi tadqiqotchilar uni faqat aqliy qobiliyatlar bilan tenglashtirsa, boshqalari kognitiv, ijodiy, emotsional va motivatsion komponentlarning yaxlit majmui sifatida qaraydi. Shu boisdan ushbu tushunchaning aniq ilmiy tavsifi, rivojlantirishning maqsad va vazifalari hamda amalga oshirish tamoyillarini tizimli yoritish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada o'smir yoshdagi o'quvchilar intellektual salohiyatini rivojlantirish masalasi kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlar nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Intellektual salohiyatni rivojlantirishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari tizimli yondashuv asosida asoslab beriladi.

Adabiyotlar tahlili. Intellektual salohiyat tushunchasini nazariy jihatdan asoslash (xalqaro kontekst). Xorijiy adabiyotlarda intellektual salohiyat tushunchasi ko'pincha "intellectual potential", "cognitive potential" yoki "intellectual capital" tarzida ifodalanadi va unga turlicha ta'riflar beriladi. Bu borada eng keng tarqalgan yondashuvlardan biri Howard Gardner tomonidan ilgari surilgan "Ko'p intellektlar" nazariyasidir. Gardner insonning intellektual imkoniyatlari bir tomonlama emas, balki ko'p o'lchamli ekanligini asoslab, og'zaki-lingvistik, mantiqiy-matematik, fazoviy, musiqiy, kinestik, naturalistik, shaxslararo va shaxs ichki intellekt turlarini ajratdi.

Maqola mavzusi bilan bog'lanishi: Gardner nazariyasi o'smir yoshdagi o'quvchilarning intellektual salohiyatini faqat akademik natijalar bilan emas, balki turli sohalaridagi qobiliyatlar orqali baholash zaruratini asoslashda muhim nazariy tayanch bo'lib xizmat qiladi.

"Kognitiv" komponent: Piaget va Vygotsky tadqiqotlari. Intellektual rivojlanishni nazariy jihatdan tushuntirishda Jean Piaget va Lev Vygotsky konsepsiyalari markaziy o'rin tutadi. Piaget kognitiv rivojlanishning to'rt bosqichini ajratib, o'smirlik davrida rasmiy-operatsional tafakkurning shakllanishini asoslab berdi. Uning ta'kidlashicha, bu bosqichda o'smir faqat mavjud narsalar bilan emas, balki imkoniy va abstrakt tushunchalar bilan ham ishlay oladi.

Vygotsky esa "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi orqali o'quvchining mustaqil erishgan natijasi bilan pedagogik yordam yordamida erisha oladigan natijasi o'rtasidagi masofa ta'lim uchun eng qimmatli maydon ekanligini ko'rsatdi. Bu yondashuv intellektual salohiyatni rivojlantirishda o'qituvchi va muhitning rolini alohida ta'kidlaydi [1].

Mahalliy (O'zbekiston) tadqiqotlari tahlili. O'zbek pedagogik adabiyotlarida intellektual salohiyat va kognitiv rivojlanish masalalari so'nggi yillarda tobora ko'proq diqqat markaziga chiqmoqda. Milliy pedagogika fani vakillari — N. Saidahmedov, M. Ochilov, A. Qodirov va boshqalarning asarlarida zamonaviy ta'lim texnologiyalari, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va innovatsion pedagogik yondashuvlar yoritilgan.

Xususan, "Pedagogik texnologiyalar" yo'nalishidagi mahalliy darsliklar o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, muammo asosidagi o'qitish va differensiallashtirilgan yondashuv masalalarini qamrab oladi. Shuningdek, O'zbekistonda iqtidorli bolalar bilan ishlash bo'yicha maxsus dasturlar va qo'llanmalar ishlab chiqilgan, bu esa intellektual salohiyatni rivojlantirish masalasining amaliy ahamiyatini ta'kidlaydi [2].

O'smir yosh psixologiyasiga bag'ishlangan mahalliy tadqiqotlarda V. Karimova, G. Begmatova va boshqa olimlarning ishlari o'smir o'quvchilardagi bilish motivatsiyasi, o'z-o'zini baholash va intellektual faollik o'rtasidagi bog'liqlikni empirik jihatdan ko'rsatib bergan.

Ilmiy bo'shliq (mazkur maqolani kuchaytiradigan nuqta). Ko'plab manbalarda intellektual salohiyat va uni rivojlantirish masalalari alohida-alohida yoritiladi: psixologik adabiyotlarda kognitiv rivojlanishga, pedagogik adabiyotlarda esa o'qitish metodlariga urg'u beriladi. Biroq o'smir yoshga xos intellektual salohiyatni rivojlantirishning maqsadi, vazifalari va tamoyillarini yagona tizim sifatida

integrativ model ko'rinishida yoritish etarli darajada amalga oshirilmagan. Aynan shu ilmiy bo'shliqni to'ldirish mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi [3].

Metodologiya. Mazkur tadqiqotning metodologik asosi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanida keng qo'llanilayotgan kompetensiyaviy, tizimli va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarga tayangan holda ishlab chiqildi. Ushbu yondashuvlarning tanlanishi tadqiqot obyekting ko'p komponentli va integrativ xarakterga egaligi bilan asoslanadi.

I. Tadqiqot yondashuvlari.

1. *Kompetensiyaviy yondashuv.* Kompetensiyaviy yondashuv tadqiqotning yetakchi metodologik asosi sifatida tanlandi. Mazkur yondashuv ta'lim natijalarini faqat bilimlar hajmi bilan emas, balki o'quvchining real hayotiy va o'quv vaziyatlarida ushbu bilimlarni qo'llay olish qobiliyati bilan baholashni ko'zda tutadi. Intellektual salohiyat bu yerda bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning integratsiyalashgan birligi sifatida talqin qilinadi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida intellektual salohiyatning tarkibiy komponentlari (kognitiv, motivatsion, operatsional va refleksiv) ajratildi hamda ularning o'zaro bog'liqligi tahlil qilindi. Bu yondashuv o'smir yoshdagi o'quvchining nafaqat nima bilishini, balki buni qanday qo'llashini ham baholash imkonini beradi [4].

2. *Tizimli yondashuv.* Tizimli yondashuv intellektual salohiyatni rivojlantirishni yaxlit pedagogik tizim sifatida ko'rib chiqish imkonini beradi. Ushbu yondashuv asosida maqsad, vazifalar, tamoyillar, tarkibiy komponentlar va rivojlanish mexanizmlari yagona tizim doirasida ko'rib chiqildi. Bu esa rivojlanish jarayonini fragmentar emas, balki izchil va uzviy tashkil etish imkonini beradi.

3. *Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.* Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv har bir o'quvchining o'ziga xos intellektual imkoniyatlarini, individual sur'atini va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olishni talab qiladi. Bu yondashuv intellektual salohiyatni rivojlantirishda bir o'lchamli standartlashtirilgan ta'sirdan ko'ra differensiallashtirilgan va individuallashtirilgan yondashuvni ustuvor qilishni asoslaydi [5].

II. Tadqiqot metodlari.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalaridan kelib chiqib, asosan nazariy tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

1. *Ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish.* Ushbu metod orqali intellektual salohiyat, o'smir psixologiyasi, kognitiv rivojlanish va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha xorijiy va mahalliy ilmiy manbalar o'rganildi. Adabiyotlar tahlili mavzuning ilmiy holatini aniqlash va nazariy asoslarini belgilashga xizmat qildi.

2. *Mantiqiy tahlil va umumlashtirish.* Mantiqiy tahlil metodi yordamida o'rganilgan ilmiy qarashlar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishlar aniqlandi. Umumlashtirish orqali intellektual salohiyatni rivojlantirishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari bo'yicha xulosalar shakllantirildi.

3. *Taqqoslash va tasniflash metodlari.* Taqqoslash metodi xorijiy va mahalliy tadqiqotlardagi intellektual salohiyat konsepsiyalarining umumiy va farqli jihatlarini aniqlashda qo'llanildi. Tasniflash metodi esa kompetensiyaning tarkibiy komponentlarini ilmiy asoslangan guruhlariga ajratish imkonini berdi.

4. *Nazariy modellashtirish.* Nazariy modellashtirish metodi intellektual salohiyatni rivojlantirishning konseptual modelini ishlab chiqishda qo'llanildi. Bu metod maqsad, vazifalar va tamoyillarning mantiqiy aloqasini tizimli ifodalash imkonini berdi.

Metodologik cheklovlar. Mazkur tadqiqot nazariy-analitik xarakterga ega bo'lib, empirik (tajriba-sinov, diagnostika, statistik tahlil) metodlardan foydalanilmadi. Shuning uchun tadqiqot natijalari konseptual va metodologik xulosalar bilan cheklanadi, ularni amaliyotda sinovdan o'tkazish esa kelgusidagi ilmiy izlanishlarning vazifasi sifatida belgilanadi.

Muhokama. Mazkur tadqiqot natijalari o'smir yoshdagi o'quvchilar intellektual salohiyatini rivojlantirish masalasini zamonaviy ta'lim tizimining muhim metodologik va amaliy muammolaridan biri sifatida baholash imkonini beradi. Olingan xulosalar shuni ko'rsatadiki, intellektual salohiyatni rivojlantirishni faqat alohida fan yoki maxsus kurs doirasida cheklash uning mazmunini toraytiradi va kutilgan natijalarga erishishni qiyinlashtiradi. Aksincha, mazkur jarayon butun ta'lim davomida integrativ yondashuv asosida, fanlararo bog'liqlikni ta'minlagan holda amalga oshirilishi lozim.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, o'smir yoshdagi o'quvchilarning intellektual salohiyati nafaqat kognitiv qobiliyatlar, balki motivatsiya, emotsional barqarorlik, refleksiya va ijtimoiy hamkorlik kabi

omillar bilan chambarchas bog'liq. Bu holat intellektual salohiyatni rivojlantirishda faqat aqliy mashqlar yetarli emasligini, balki o'quvchining butun shaxsiyatiga kompleks ta'sir ko'rsatish zaruratini ko'rsatadi.

Mazkur maqola natijalarini mavjud ilmiy tadqiqotlar bilan taqqoslash shuni ko'rsatadiki, ko'plab ishlarda intellektual rivojlanish kognitiv va metakognitiv jihatlar orqali yoritilgan. Xususan, Carol Dweck tomonidan ilgari surilgan "o'sib boruvchi tafakkur" (growth mindset) konsepsiyasi intellektual salohiyatning rivojlanishida o'quvchining o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchining hal qiluvchi rolini empirik jihatdan asoslab bergan. Ushbu maqolada esa mazkur konsepsiya tamoyillar tizimiga organik tarzda kiritilgan.

Shuningdek, muhokama jarayonida aniqlangan muhim jihatlardan biri shundaki, intellektual salohiyatni rivojlantirish jarayonida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq bu vositalar intellektual rivojlanishning mexanik tarzda emas, balki shaxsning faol kognitiv jarayonlari bilan uyg'unlashtirilgan holda qo'llanilishi zarur. Aks holda texnologiyalar o'z-o'zidan intellektual passivlikni kuchaytirishi mumkin [6].

Muhokama jarayonida yana bir muhim nuqta aniqlandi: o'smir yoshdagi intellektual rivojlanishda tengdoshlar guruhi va ijtimoiy muhitning ta'siri juda katta. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasi guruhviy intellektual faoliyat — bahslar, loyiha ishlari, muammo yechish sesiyalari — ning alohida rivojlantiruvchi kuchini nazariy jihatdan asoslab beradi. Bu yondashuv zamonaviy kooperativ o'qitish metodlari samaradorligini tushuntirib beradi.

Biroq tadqiqot natijalarini talqin qilishda ayrim cheklovlarni ham e'tiborga olish zarur. Tadqiqot nazariy-analitik xarakterga ega bo'lganligi sababli, ilgari surilgan xulosalar konseptual darajada bo'lib, ularni ta'lim amaliyotida sinovdan o'tkazish uchun maxsus empirik tadqiqotlar o'tkazish zarur. Kelgusida intellektual salohiyatni rivojlantirishning diagnostika mezonlari va o'lchov ko'rsatkichlarini aniqlash ilmiy izlanishlarning istiqbolli yo'nalishi bo'lib qoladi.

Natija. Intellektual salohiyatning mohiyati va tarkibiy tuzilmasi.

1. O'smir yoshdagi o'quvchilar intellektual salohiyati – bu shaxsning mavjud bilim va tajriba asosida yangi bilimlarni faol o'zlashtirish, ularni murakkab vaziyatlarda qo'llash, muammolarni ijodiy hal etish va o'z bilish jarayonini ongli boshqarish qobiliyatlarini o'zida mujassamlashtirgan integrativ psixologik-pedagogik sifatidir.

U quyidagi komponentlardan iborat:

- bilimiy komponent (fundamental bilimlar tizimi va ularning uyg'unligi);
- kognitiv-operatsional komponent (tahlil, sintez, umumlashtirish, qiyoslash qobiliyatlari);
- motivatsion komponent (bilishga ichki ehtiyoj va qiziqish);
- ijodiy komponent (noodatiy g'oyalar ishlab chiqish va muammolarga yangicha yondashuv);
- refleksiv komponent (o'z bilish jarayonini kuzatish va boshqarish).

2. Intellektual salohiyatni rivojlantirishning maqsadi.

Asosiy maqsad — o'smir yoshdagi o'quvchilarda mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirib, ularning intellektual imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga yordam berish va shu orqali shaxsning umrbod o'z-o'zini rivojlantirishga tayyor bo'lishini ta'minlashdir. Ushbu maqsad quyidagi natijalarga erishishni ko'zda tutadi:

- chuqur va tizimli fikrlashni rivojlantirish;
- mustaqil bilish va tadqiqot qilish qobiliyatini shakllantirish;
- intellektual qiziqish va bilishga bo'lgan ehtiyojni tarbiyalash;
- o'z intellektual salohiyatiga ishonch va qat'iyatni mustahkamlash.

3. Rivojlantirish vazifalari.

O'smir yoshdagi o'quvchilar intellektual salohiyatini rivojlantirish quyidagi vazifalar orqali amalga oshiriladi:

- o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ichki motivatsiyani uyg'otish va saqlab qolish;
- mantiqiy, tanqidiy va ijodiy tafakkur operatsiyalarini faol mashq qildirish;
- mustaqil tadqiqot va loyiha faoliyatiga yo'naltirish;
- bilimlarni yangi va nostandart vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish;
- metakognitiv ko'nikmalar — o'z o'quv jarayonini rejalashtirish, nazorat qilish va baholash — ni shakllantirish;
- intellektual muloqot madaniyatini — o'z fikrini asosli ifodalash va boshqalarni tinglash — yo'lga qo'yish.

4. Rivojlantirish tamoyillari.

O'smir yoshdagi o'quvchilar intellektual salohiyatini rivojlantirish quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- Ilmiylik tamoyili – ta'lim mazmuni va metodlarining ilmiy asoslanganligi;
- Tizimlilik va izchillik tamoyili – intellektual rivojlanishning bosqichma-bosqich, uzviy amalga oshirilishi;
- Differensiatsiya va individuallashtirish tamoyili – har bir o'quvchining o'ziga xos imkoniyatlarini hisobga olish;
- Faollik va mustaqillik tamoyili – o'quvchining bilish jarayonida faol subyekt sifatida ishtiroki;
- O'sib boruvchi tafakkur (growth mindset) tamoyili – intellektual qobiliyat o'zgarmasmas emas, balki harakat va mashq orqali rivojlana olishi haqidagi ishonchni shakllantirish;
- Amaliy yo'naltirilganlik tamoyili – bilimlarning real muammolar yechimiga qaratilishi;
- Hamkorlik tamoyili – tengdoshlar, o'qituvchi va ota-ona bilan intellektual hamkorlikni ta'minlash.

Xulosa. O'smir yoshdagi o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish zamonaviy ta'limning strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu davrda shakllanadigan fikrlash tizimi, bilish motivatsiyasi va intellektual ko'nikmalar shaxsning keyingi hayotidagi akademik va kasbiy muvaffaqiyatini ko'p jihatdan belgilab beradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, intellektual salohiyatning aniq belgilangan maqsadi, vazifalari va tamoyillari ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun metodik asos bo'lib xizmat qiladi. Intellektual salohiyatni kognitiv, motivatsion, ijodiy va refleksiv komponentlarning yaxlit majmui sifatida ko'rish o'qituvchilarga har bir o'quvchiga individual yondashuv ishlab chiqish imkonini beradi.

Shuningdek, ta'kidlash lozimki, intellektual salohiyatni rivojlantirish faqat maktab devorlari ichida emas, balki oila va ijtimoiy muhit bilan hamkorlikda amalga oshirilishi zarur. Ota-onalar, o'qituvchilar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari o'smir o'quvchining intellektual rivojlanishi uchun qulay ekotizim yaratadi.

Kelgusidagi ilmiy izlanishlar intellektual salohiyatni rivojlantirishning empirik samaradorligini o'lchash, diagnostika vositalarini ishlab chiqish va turli pedagogik texnologiyalarning qiyosiy tahlilini o'tkazishga yo'naltirilishi lozim. Shu yo'l bilan mazkur maqolada ilgari surilgan nazariy xulosalar amaliy pedagogik tajriba bilan boyitilib, ta'lim tizimida keng tatbiq etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Piaget J. Intellectual evolution from adolescence to adulthood. – Harvard: Harvard University Press, 1972. – 246 p.
2. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 174 p.
3. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 1983. – 440 p.
4. Dweck C.S. Mindset: The New Psychology of Success. – New York: Random House, 2006. – 276 p.
5. Flavell J.H. Metacognition and cognitive monitoring. – American Psychologist. 1979. – Vol. 34 (10). – P. 906–911.
6. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 320 b.
7. Karimova V.M. O'smir psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 198 b.
8. Qodirov A.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2020. – 212 b.
9. Ochilov M. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 256 b.
10. Marzano R.J. Designing a New Taxonomy of Educational Objectives. – Corwin Press, 2001. – 196 p.

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA , PSIXOLOGIYA VA METODIKA

Kurbanova Nasiba Usmonovna , The impact of artificial intelligence on the development of reading culture: A theoretical and empirical analysis	4
Mahmudova Zulfizar Eson Qizi , Maktabgacha ta'limda emotsional intellektni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati	9
Sultonova Gulasal Shodmonovna , Xalq pedagogikasi vositalarining etno-estetik tarbiyadagi o'rni va ahamiyati	13
Azimova Dilnoza Orifovna , Umumiy o'rta ta'lim maktablarida matematikani kasbga yo'naltirib o'qitishda loyihaga asoslangan ta'limning samarali jihatlari	22
Rajabova Gulchexra Salomovna, Muzaffarova Dilshoda Mehriddin qizi , Elektron kutubxona tushunchasi va uning axborot tizimidagi o'rni	23
Tosheva N.T, Muhammadova M.F , Zamonaviy ta'lim muhitida madaniyatlararo munosabatlar uyg'unligi va taraqqiyot tendensiyalari	26
Raxmatullayeva Feruzabonu, Akramova Maftunabonu , Musiqa ta'limida xor ijrochiligini tashkil etishning maktab sharoitiga moslashtirilgan amaliy tizimi	31
Рузиева Наргиза Омонжоновна , Педагогические идеи и реформы Мирзо Улугбека в эпоху Темуридов	36
Nazarova Aziza Sohib qizi , Maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiat bilan tanishtirishning zamonaviy metodlari	39
Maxmudova Ruxsora Navro'z qizi , Ekologik tarbiya tushunchasining evolyutsion rivojlanishi va zamonaviy pedagogik talqinlari	43
Nadirxanova Nilufar Alesherovna , Talabalarining kreativ kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	49
Umedov Shaxzod , Tasviriy san'at darslarida raqamli texnologiyadan foydalanish orqali talabalarining ijodiy qobiliyatini rivojlantirish metodikasi	54
Omonov Qavmiddin Karimovich , Muhandislik grafikasini o'qitishda interaktiv usullardan foydalanish muammolari	57
Abdullayeva Dilrabo Baxtiyor qizi , Zo'ravonlikka duch kelgan o'smirlarning emotsional regulatsiyasini rivojlantirishning psixologik mexanizmlari	63
Aslonova Emma Sergeyevna , Pedagog kadrlarning ekologik kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	68
Barnoyeva Sevara Uchqun qizi , Bo'lajak o'qituvchilarning ijodiy qobiliyatlarini tabaqalashtirilgan yondashuv asosida rivojlantirish: Ta'lim transformatsiyasi sharoitidagi muammo va yechimlar	73
Baxodirova Xalimabonu Baxodirovna , Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari	78
Qo'ldoshev Mexriddin Avezmurodovich , Ahmad Donishning "Navodir-ul vaqoe" asarida tarbiya, ilm va inson kamoloti masalalari	83
Choriyeva Hilola Avaz qizi , Oila va maktab hamkorligida nutqida nuqsoni bor bolalarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish mexanizmlari	87
D.I.Normatova , Maxsus kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni	94
Mansurova Sharofat Ahat qizi , O'smir yoshdagi o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari	98
Egamberdiyev Murod Farxod o'g'li , Xorijiy va milliy tajribalar asosida boshlang'ich sinf tasviriy san'at darslarida inklyuziv ta'lim modelini shakllantirish	103
Egamova Gulnoza Istam qizi , Talabalarining ekologik tarbiyasini rivojlantirishning mavjud ahvoli va uni takomillashtirish yo'llari	111
Hakimova Nargiza Supxonovna, Qo'shshiyeva Dilnoza Sulaymon qizi , Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarni rivojlantirish usullari	117
Hojiqurbonova Sevinch Sanjar qizi , Nozmunchoqning tarixi va madaniy ahamiyati	123
Ibadullayeva Shaxnoza Ilxamovna , Zamonaviy tasviriy san'at ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari	129

Ikramova Aziza Aminovna , Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv o'rganish tizimlari orqali talabalarning individual ta'lim trayektoriyasini loyihalash	136
Jumaniyozova Shahnoza Rajabboy qizi , Alohida ehtiyojmand bolalar bilan ishlashning psixologik xususiyatlari	142
Jumayeva Azizabonu Mo'min qizi , Pragmatik yondashuv orqali talabalarni refleksiv kompetensiyalarini takomillashtirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	147
Jumayeva Habiba G'aforovna , Ta'lim jarayonida geymifikatsion texnologiyalar vositasida talabalarning o'z-o'zini baholash kompetensiyasini rivojlantirish	156
Hakimova Nargiza Supxonovna, Kattayeva Mehrangiz Nabiyevena , Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kreativ fikrlashga yo'naltirilgan innovatsion texnologiyalar	162
Nadixanovna Nozima Alisherovna , Yozma madaniyatlararo muloqotni o'rgatishda talabalarning sotsiologik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	167
Ochilov Farhod Egramberdievich , Трансформация семейных традиций и их влияние на патриотическое воспитание молодого поколения в узбекистане	171
Qurbanova Nafisa Saidjonovna , Differensial ta'lim va uning pedagogik ahamiyati	178
Qo'ldoshev Mehridin Avezmurodovich , Ahmad Donish ma'rifatparvarlik g'oyalari asosida yoshlarda ma'naviy-axloqiy kamolotni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlar	182
G.V. Izbullayeva, Baxodirova Xalimabonu Baxodirovna , Bo'lajak o'qituvchilarning media-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish metodikasi	187
Qo'chqorov Nodir Bozorovich , Talabalarda iqtisodiy savodxonlik madaniyatini shakllantirishning innovatsion va intensiv ko'rinishlari	192
Sadullayeva Zarnigor To'liqjonovna , Talabalarning o'z-o'zini tarbiyalash darajasini diagnostika qilish va monitoring tizimi	197
Safarova Nigora Nasillovna , Transformativ ta'limning metodologik asoslari: Tanqidiy pedagogika, refleksiv yondashuv va sotsiokonstruktivizm integratsiyasi	204
Teshayeva Dilnoza Chori qizi , Talabalarda ekologik mas'uliyat rivojlanishining pedagogik-psixologik omillari	210
D.I. Normatova , Ingliz tili o'qituvchilarini kreativ yondashuv asosida maxsus kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	217
Jumayeva Habiba G'aforovna , Ta'lim jarayonida geymifikatsion yondashuv orqali talabalarning evristik-kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	222
Raximbayeva Gulyora Ulug'bekovna , Talabalarda media madaniyat va ijtimoiy identifikatsiya o'rtasidagi bog'liqlik	228
Hamdamova Nigora Olimovna , Pedagogical approaches and methods in understanding semantic content	234
Yaxyayeva Shoiraxon Toxirboyevna , Milliy kontent vositasida bolada tahliliy fikrlashni shakllantirish metodikasi	240
Filologiya fanlari	
Зиядуллаева Гульчехра Фатилло Кызы , Семантические синонимы глагола "Пить чай" И их стилистические особенности	245
Choriyeva Mehriniso Qiyomiddinova , XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Buxoro adabiy muhiti va Abdurahmon Tamkin Buxoriyning adabiy merosi	250
Axmedova Dildora Bahodirovna, Jo'rayeva Mohigul Baxtiyor qizi , O'quvchilarning nutqiy etiket kompetensiyasini rivojlantirish masalalari	255
Ahatova Durdona Davron qizi , Omon Muxtor hikoyalaridagi badiiy zamon va inson tasvirining o'ziga xosliklari	260
Baxtiyorova Durdona Ixtiyor qizi , “Korpus texnologiyalari va sun'iy intellekt integratsiyasi asosida ingliz tilida og'zaki nutq hamda o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish”	264
Nosirova Dilfuza Mustafayevna , Masallarning kelib chiqishi va rivojlanish bosqichlari	271
Nosirova Nodirabegim Nodirovna , Til o'rganish jarayonida sun'iy intellektning integratsiyasi: Lingvistik kompetensiyani shakllantirish, o'quv jarayonini shaxsiylashtirish va ta'lim samaradorligini oshirish imkoniyatlari	275
To'raboyeva Muqaddas, Pirimova Madina Ramazonovna , Ona tili o'qitish metodikasining zamonaviy konsepsiyasi: Taqiqotlar va yondashuvlar (alijon hamroyevning ilmiy maktabi misolida)	279
Ijtimoiy fanlar	